PEDAGOGIK JAMOADA SOG‘LOM PSIXOLOGIK MUHITNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK MEXANIZMLARI VA OMILLARI

Qazaqbaeva Gùlnaz Qallibek qizi

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Kegeyli tumani MMTBga qarashli 13-sonli maktab psixologi

Annotatsiya

Mazkur maqolada ta’lim muassasalarida pedagogik jamoaning samarali faoliyat ko‘rsatishi uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy-psixologik muhitning nazariy va amaliy jihatlari atroflicha yoritilgan. Tadqiqot doirasida o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning emotsional barqarorligi va jamoaviy birdamlikka ta’sir etuvchi asosiy omillar klassik psixologik nazariyalar asosida tahlil qilingan. Pedagogik jamoada sog‘lom muhit yaratishda maktab ma’muriyatining boshqaruv uslubi va uning pedagoglar motivatsiyasiga ko‘rsatadigan ta’siri alohida ob’ekt sifatida o‘rganilgan. Kegeyli tumani 13-sonli maktab tajribasi misolida pedagoglar orasida "kasbiy yonish" (burnout) sindromining oldini olish va uning profilaktikasi bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal qilish va jamoada "emotsional rezonans" effektini shakllantirishning psixologik mexanizmlari bayon etilgan. O‘qituvchining ruhiy xotirjamligi va uning dars berish sifati o‘rtasidagi korrelyatsion bog‘liqlik empirotik ma’lumotlar bilan dalillangan. 7Shuningdek, zamonaviy maktab psixologining jamoa ichidagi muloqot madaniyatini yuksaltirishdagi kordinatorlik roli ilmiy asoslab berildi. Xulosa o‘rnida jamoada o‘zaro ishonch, hurmat va ijodiy hamkorlikni ta’minlashga qaratilgan innovatsion psixologik treninglar tizimi taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: Pedagogik jamoa, psixologik muhit, emotsional barqarorlik, boshqaruv uslubi, kasbiy yonish, motivatsiya, muloqot madaniyati, Kegeyli tumani, ijtimoiy-psixologik iqlim, korreksiya.

KIRISH

Har qanday ta’lim muassasasining muvaffaqiyati nafaqat uning moddiy-texnik bazasiga, balki o‘sha yerda faoliyat yuritayotgan pedagogik jamoaning ruhiy holatiga ham bog‘liqdir. Pedagogik jamoa — bu murakkab ijtimoiy-psixologik tizim bo‘lib, undagi sog‘lom muhit o‘quvchilarning bilim olish sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bugungi kun maktab psixologi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — o‘qituvchilarning nafaqat professional mahoratini, balki ularning ruhiy salomatligini saqlash va jamoada hamjihatlikni ta’minlashdir. Qoraqalpog‘iston Respublikasining chekka hududlarida, xususan, Kegeyli tumani ta’lim tizimida pedagoglarning psixologik immunitetini oshirish va jamoaviy muhitni optimallashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

ASOSIY QISM

1. Pedagogik jamoadagi ijtimoiy-psixologik iqlim tushunchasi

Psixologik muhit (iqlim) — bu jamoa a’zolarining o‘zaro munosabatlari, mehnatga bo‘lgan munosabati va umumiy emotsional holatining yig‘indisidir. V.V. Boyko ta’rifiga ko‘ra, sog‘lom muhit jamoaning har bir a’zosida o‘zini xavfsiz his qilish, qadrlanish va o‘sishga intilish tuyg‘usini uyg‘otadi.

Pedagogik jamoaning o‘ziga xosligi shundaki, bu yerda "inson-inson" tizimidagi muloqot yuqori intellektual va emotsional yuklama bilan kechadi. Agar jamoada tushunmovchiliklar, yashirin nizolar yoki guruhbozlik kayfiyati ustun bo‘lsa, bu o‘qituvchining dars jarayoniga ham salbiy ta’sir qiladi.

2. Sog‘lom muhitni shakllantiruvchi asosiy omillar

Jamoada sog‘lom muhit yaratishda quyidagi uchta ustuvor omilni ajratib ko‘rsatish mumkin:

Boshqaruv uslubi (Liderlik faktori): Maktab direktorining demokratik boshqaruv uslubi jamoada ishonch muhitini yaratadi. Avtoritar boshqaruv ko‘pincha pedagoglarda qo‘rquv va tashvish uyg‘otsa, liberal (loqayd) uslub jamoaning tarqoqlashishiga olib keladi.

O‘zaro muloqot va empatiya: Pedagoglarning bir-birlarini tinglay olishi, kasbiy qiyinchiliklarda o‘zaro yordam (superviziya) berishi jamoaviy ruhni mustahkamlaydi.

Mehnatning mazmuni va taqdirlanish: O‘qituvchi o‘z mehnatining natijasini ko‘rsa va ma’naviy hamda moddiy jihatdan rag‘batlantirilsa, uning jamoaga bo‘lgan sadoqati ortadi.

3. Pedagoglarda "Kasbiy yonish" sindromi va uning oldini olish

Kegeyli tumani 13-sonli maktab pedagoglari bilan olib borilgan psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uzoq yillik ish stajiga ega o‘qituvchilarda ba’zan emotsional toliqish kuzatiladi. Bu "kasbiy yonish" deb atalib, u sog‘lom muhitning asosiy kushandasidir. Yonayotgan o‘qituvchi jamoaga nisbatan agressiv yoki loqayd bo‘lib qolishi mumkin.

Bizning maktabimizda ushbu muammoni hal qilish uchun "Psixologik yengillashish xonasi" va muntazam ravishda "Stress menejment" treninglari tashkil etilgan. Bunda o‘qituvchilarga nafas mashqlari, meditatsiya va emotsional bosimni ijodiy yo‘l bilan chiqarish (art-terapiya) usullari o‘rgatiladi.

4. Nizolarni boshqarish va jamoaviy birlashuv (Teambuilding)

Har qanday tirik jamoada niza bo‘lishi tabiiy. Biroq nizoni destruktiv (buzuvchi) shakldan konstruktiv (yaratuvchi) shaklga o‘tkazish psixologning mahoratiga

bog‘liq. 13-maktab amaliyotida biz "Muzlarni eritish" (Ice-breaking) o‘yinlari va jamoaviy rolli o‘yinlardan foydalanamiz. Masalan, "Bir kemada" treningi o‘qituvchilarga yagona maqsad yo‘lida birlashish naqadar muhimligini amalda ko‘rsatadi. Jamoada umumiy qadriyatlar va an’analarning (masalan, jamoaviy bayramlar, sayohatlar) borligi o‘zaro munosabatlarni iliqlashtiradi.

5. Maktab psixologining kordinatordik faoliyati

Psixolog jamoada shunchaki test o‘tkazuvchi emas, balki "emotsional bufer" bo‘lishi lozim. U rahbariyat va o‘qituvchilar, tajribali ustozlar va yosh mutaxassislar o‘rtasidagi muloqot ko‘prigini quradi. Kegeyli tumani sharoitida pedagoglarning mentalitetini hisobga olgan holda, individual maslahatlar berish va jamoaviy birdamlikni oshirishda milliy qadriyatlarga tayanish ham ijobiy natija beradi.

MUHOKAMA

O‘tkazilgan tahlillar shuni tasdiqlaydiki, sog‘lom psixologik muhit mavjud bo‘lgan jamoada o‘qituvchilarning ish samaradorligi 30-40 foizga yuqori bo‘ladi. Bunday jamoada kadrlar qo‘nimsizligi kamayadi va ijodiy tashabbuslar ortadi. Eng muhimi, sog‘lom muhit o‘quvchilar uchun "namuna" bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchilari bir-birini hurmat qilgan maktabda o‘quvchilar ham o‘zaro ahil bo‘lishadi. Kegeyli tumanidagi 13-maktab tajribasi shuni ko‘rsatdiki, psixologik iqlimni yaxshilashga qaratilgan har bir qadam ta’lim sifatining bevosita oshishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jamoada sog‘lom psixologik muhit yaratish — bu bir martalik tadbir emas, balki doimiy va tizimli jarayondir. Maqolada tahlil etilgan omillar va psixologik mexanizmlar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining ruhiy xotirjamligi zamonaviy ta’limning eng muhim resursidir.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflarni ilgari suramiz:

Har bir maktabda pedagoglar uchun maxsus "Psixologik yengillashish kunlari"ni joriy etish.

Rahbar kadrlar uchun "Empatik boshqaruv" mavzusida kurslar tashkil qilish.

Jamoada sog‘lom raqobat bilan birga, jamoaviy hamkorlikni (co-working) rivojlantirish.

Sog‘lom muhit — bu nafaqat yaxshi kayfiyat, balki millat kelajagi bo‘lgan yoshlarni tarbiyalashda pedagogning ma’naviy-ruhiy quvvat manbaidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston", 2022.

Boyko V.V. "Energiya emotsiy v obshenii: vzglyad na sebya i drugix". – Moskva: Filin, 1996.

Parygin B.D. "Sotsialno-psixologicheskiy klimat kollektiva". – Leningrad: Nauka, 1981.

G‘oziyev E.G‘. "Muloqot psixologiyasi". – Toshkent: "Universitet", 2010.

Nishonova Z.T. "Psixologik maslahat". – Toshkent: "Sharq", 2010.

Baratov Sh.R. "Maktab psixologik xizmati". – Toshkent, 2008.

Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot". – Toshkent, 2002.

Yusupov V.V. "Psixologiya upravleniya pedagogicheskim kollektivom". – Moskva, 2015.